

zonder 1905/06; zonder 1861 en ... zonder Marx en Hegel? Hoe wil men het huidige Rusland verstaan zonder het 19e eeuwse Panslavisme en het Russische imperialisme? Hoezeer zou de Russische revolutie onmogelijk zijn geweest zonder de Franse?

Hiermee bepleit ik niet om nu maar meteen met Adam en Eva te beginnen; ik noem onderwerpen, die in rechtstreeks en onlosmaakbaar verband staan met dit recente verleden.

Hoe wil men over een eigentijdse oecumenische gedachte spreken, zonder dat de vroege geschiedenis van het Christendom; de Middeleeuwse Kerk; de kloosterorden; de Kerkhervorming van Luther, Calvin en Zwingli; de houding van de R.K.Kerk tegenover de ideologieën van de 19e eeuw diepgaand behandeld zijn? Anders hangt dat recente verleden in de lucht en wordt de structuur van de tegenwoordige wereld niet verklaard. Ik richt mij hier tegen de onmiddellijke bevrediging van een oppervlakkige weetgierigheid.

Ik wil de geschiedenisstof niet doen eindigen bij 1914. Ik eis geen opsomming van coalitieoorlogen en Nederlandse ministeries. Misschien zwaait pater Geurts uit reactie tegen een dergelijk geschiedenisonderwijs over naar zijn hartstocht voor het contemporaine en wel in die mate, dat hij in zijn Kleio-artikel zelfs argumenteert met krantenartikelen, die tenslotte alle uit dezelfde koker komen.

Niet omdat een of andere journalist het ook al zegt; ook niet uit contramine tegen de methode-Pik z.g.; ook niet om de jeugd of de overheid in het gevele te komen moeten wij ons standpunt bepalen, maar omdat het onze taak is, de generatie van vandaag te confronteren niet met zichzelf (althans niet direct), maar met de diepste fundamenteën van "vandaag" en die liggen dieper dan "gisteren".

C. W. v. Voorst v. Beest

Actualia

MEMORANDUM INZAKE DE HUIDIGE PRAKTIJK VAN HET ONDERWIJS IN DE GESCHIEDENIS

Namens de docenten in de didaktiek der Geschiedenis aan de Nederlandse universiteiten en middelbare opleidingen werd op 1 april j.l. het volgende memorandum aangeboden aan de staatssecretaris Prof. Dr. H. H. Janssen en aan de chef van de hoofdafdeling V. H. M. O. Dr. J. A. A. Verlinden. Het was vergezeld van een adhesie betuiging namens alle hoogleraren in de Geschiedenis in Nederland.

De publieke opinie, de pers en de radio- en televisie-commentators en officiële instanties hebben niet altijd een gunstig oordeel over het geschiedenisonderwijs. Men kan vaak horen dat het in zijn taak te kort schiet en dat de resultaten van al de bestede moeite gering zijn; men verwijt het starheid, conservatisme, antiquarische belangstelling en gebrek aan zin voor de betekenis van het heden; men beschouwt veel van wat het geschiedenisonderwijs de leerlingen laat leren als ballast en onnutte feitenkennis. De geschiedenisleraren, die de laatste jaren steeds veelvuldiger met elkaar in contact treden en die in de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland een eigen organisatie gesticht hebben, kennen deze verwijten, en zij weten, dat deze niet altijd ten onrechte geuit worden. Vele leraren zijn tot de conclusie gekomen, dat de wijze waarop het vak gedoceerd wordt, niet bevredigend genoemd kan worden. Zij zijn tot een diepgaand gewetensonderzoek gekomen en streven ernaar, in eigen onderricht en door communicatie met elkaar, het geschiedenisonderwijs meer vruchtdragend te maken.

Terwijl zij echter daarmee bezig zijn en gegronde hoop op betere resultaten koesteren, tekent zich een ontwikkeling af, die hen met zorg vervult; de geruchten, dat het aantal hun ter beschikking gestelde lesuren verminderd zal worden, laten niet af. Zij weten door deze dreigende vermindering hun werk ernstig bedreigd: hoe kunnen zij met een geringer aantal uren de tijd en de rust vinden om door nieuwe, beter verantwoorde methodes hun leerlingen tot een werkelijk historisch inzicht brengen?

Deze vraag gaat ook de hoogleraren in de geschiedenis en de docenten in de didaktiek van de geschiedenis aan. De hoogleraren in de geschiedenis beklagen zich er vaak over, dat de abiturienten die als hoofd- of bijvak de geschiedenis hebben gekozen, niet voldoende zijn voorbereid. Hun taak zal aanmerkelijk worden verlicht, als de betere methodes, die thans geleidelijk in zwang beginnen te komen, verder en meer algemeen in het geschiedenisonderwijs op VHMO-niveau zijn doorgedrongen. Hun taak zal echter zeer aanzienlijk worden verzaamd, als de geschiedenisleraren, door een geringer aantal uren, zich gedwongen zouden zien hun leerlingen een meer summiere en oppervlakkige opleiding te geven en veel achterwege te laten van wat zij als vormend hebben leren beschouwen.

De didaktiekdocenten hebben als voorname taak hun studenten duidelijk te maken, dat het zin heeft geschiedenisleraar te worden, dat zij, de studenten, door bewuste toepassing van didaktiek en methodiek hun leerlingen een werkelijke historische vorming kunnen geven. De didaktiekdocenten zullen dit met veel minder overtuiging doen, wanneer zij weten, dat ten gevolge van een beperkt aantal uren het ideaal van een werkelijke historische vorming niet verwezenlijkt kan worden. En het is onvermijdelijk, dat deze toestand ongunstige gevolgen zal hebben zowel voor de werving van nieuwe geschiedenisleraren als voor hun kwaliteit.

Dit memorandum heeft tot doel aan te tonen, dat er in de laatste tijd intensief en enthousiast wordt gewerkt aan de vernieuwing van het geschiedenisonderwijs. Op de achtergrond ervan staat de vrees, dat aan al dit werk een

zware slag zal worden toegebracht door een eventuele vermindering van het aantal lessen. In dit memorandum zullen daarom enige facetten van het hendaagse geschiedenisonderwijs de revue passeren, waarbij vooral gelet zal worden op datgene wat ten opzichte van vroeger veranderd is.

I. De leerboeken

Na de tweede wereldoorlog is een aantal nieuwe leerboeken verschenen en zijn verschillende oudere boeken geheel vernieuwd; zij verschillen in de volgende opzichten van de voordien gangbare:

1. Er wordt een sterker accent gelegd op het jongste verleden.
2. Er wordt bewust naar gestreefd de leerlingen te introduceren in de wereld van nu.
3. Er wordt naar gestreefd de Europese ende buiten-Europese geschiedenis te verenigen tot wereldgeschiedenis. Men is op zoek naar wereldsamenhangen en wereldverbanden.
4. Er wordt meer aandacht besteed aan de buiten-Europese geschiedenis en gepoogd die geschiedenis te beschouwen als autonoom en "per se", d.w.z. niet louter als aanhangsel van de Europese geschiedenis.
5. De vaderlandse geschiedenis wordt geplaatst in het kader van de algemene geschiedenis. Men tracht Nederland te zien als een integrerend deel van Europa en de wereld.
6. Er is meer aandacht voor de cultuurhistorie, voor de economische en sociale geschiedenis, minder voor de zuiver politieke geschiedenis.
7. Er is een duidelijk streven naar "verdieping": Het feitenmateriaal wordt uitgedund ten bate van een degelijker beschrijving.
8. Er is een groei van de verdraagzaamheid in deze zin, dat men probeert "vreemde" godsdiensten objectiever en uitgebreider te behandelen.
9. De boeken zien er beter verzorgd uit door betere typografie en opmaak, als ook door betere illustraties.

II. Nieuwe principes van stofindeling

Vroegere leerboeken waren, vrijwel zonder uitzondering, synchronistisch van opzet. Het synchronistisch systeem bestaat hierin, dat telkens korte periodes behandeld worden, waarin dan telkens weer de verschillende landen of stromingen besproken worden.

Een voorbeeld : 1815 - 1830 : a. Frankrijk, b. Engeland, c. Duitsland, d. Nederland (enz.); e. de buitenlandse politiek, f. het kolonialisme, g. de opkomst van het liberalisme. 1830 - 1848 : a. Frankrijk, b. Engeland, c. Duitsland, d. Nederland (enz.); e. de buitenlandse politiek; f. het kolonialisme; g. de triomf van het liberalisme; h. de opkomst van het socialisme. Steeds meer dringt het besef door, dat door deze verbrokkelde opzet de leer-

lingen niet voldoende inzicht krijgen. Daarom zijn er nieuwe indelingen ontstaan, die in verschillende wijd verbreide boeken worden toegepast :

1. De semiconcentrische opzet. De gehele geschiedenis wordt behandeld in de laagste drie klassen. In de hogere klassen geeft men *capita selecta* uit de reeds behandelde stof, wat leidt tot de reeds genoemde "verdieping".
2. De structurele of diachronische opzet. Bepaalde structuur-eenheden van de geschiedenis worden niet meer over korte tijdvakken verbrokkeld, maar aaneengesloten behandeld (bijv. het Byzantijnse rijk van 330- 1453; Engeland van 1800 tot heden).
3. De cultuurhistorische opzet. Aan elke periode gaat vooraf een beschrijving van de cultuur van dat tijdvak, zowel naar haar "geestelijke" als naar haar "technische" kant; de politiek wordt bewust gezien als één van de facetten van de cultuur. Deze opzet heeft o.a. dit voordeel, dat de leerling er zijn vele schoolvakken als een eenheid - want voortgesproten uit dezelfde cultuur - door leert zien.

De genoemde indelingen zijn niet elkaars tegendeel. Zij kunnen in één en hetzelfde leerboek alle drie worden toegepast.

III. De zelfwerkzaamheid

Tot voor kort bestond het geschiedenisonderricht in het vertellen door de leraar - de "epische" methode. Hoewel deze epische methode zeker nog zeer algemeen in zwang is, wordt de laatste tijd steeds dringender de vraag gesteld of dit wel de beste methode is, ja of het eigenlijk wel een methode is. Het besef begint door te dringen dat de leerlingen op de een of andere wijze zelf de stof moeten leren verwerken. Een aantal leraren voert verantwoorde experimenten op dit gebied uit, experimenten die door middel van conferenties, werkgroepen en artikelen in wijdere kring bekend worden.

1. Bij sommige leerboeken horen "werkboeken" met vragen en opdrachten.
2. Er bestaan afzonderlijke werkboeken, die het "denkend lezen" sterk stimuleren.
3. Er bestaan afzonderlijk invul-atlasjes om de leerlingen de geografische gang van de geschiedenis zelf te laten ontdekken.
4. Men laat de leerlingen "taken" maken, bijv. excerpten, scripties, "tijd-balken", "synchronistische tabellen".
5. Men laat de leerlingen kleinere of grotere historische toneelstukken of dialogen vervaardigen.
6. Men organiseert klassediscussies of klassegesprekken aan de hand van de behandelde stof of van actuele gebeurtenissen.
7. Men laat de leerlingen voordrachten houden aan de hand van door hen gelezen boeken, artikelen of krantenberichten.
8. Men laat de leerlingen historische tentoonstellingen organiseren.

Hierbij moet worden opgemerkt, dat de zelfwerkzaamheid beter tot haar recht komt, indien de school beschikt over een goed ingericht vaklokaal-geschiedenis.

IV. De audio-visuele hulpmiddelen

Deze hulpmiddelen krijgen meer en meer hun plaats in het geschiedenisonderwijs. Een aantal leraren werkt en experimenteert ermee, en ook hier geldt, dat hun ervaringen door het onderlinge contact van de leraren in ruimer kring bekend worden en navolging vinden.

1. Er zijn deskundig samengestelde filmstrips in de handel.
2. Voor de kunstgeschiedenis zijn er goede series kleurendia's verkrijgbaar.
3. Sommige firma's geven bladen en boekjes met uitknipbare plaatjes uit.
4. Er zijn historische grammofoonplaten verkrijgbaar.
5. Enkele leraren experimenteren met bandrecorder, bijv. om klassediscussies op te nemen en deze dan aan de klas te laten horen, met het doel de leerlingen te wijzen op fouten in spreek- en discussietechniek.

V. De leerlingenbladen

Op initiatief en onder hoofdredactie van een Haags geschiedenisleraar is Systemen Keesing N.V. enkele jaren geleden begonnen met de uitgave van twee leerlingenbladen: "Reflector" en "Blikopener".

Speciaal "Reflector" - met thans 50.000 abonné's - is een groot succes gebleken. Het blad is een maandschrift voor het hedendaags wereldgebeuren. Vele scholen hebben verplichte abonnementen voor de hogere klassen. Vele leraren gebruiken het blad als grondslag voor zelfwerkzaamheid en voor klassediscussies.

VI. De bezinning van de leraren op hun eigen werkzaamheid in intercommunicatie

Vroeger waren de contacten tussen de geschiedenisleraren sporadisch en incidenteel. In de laatste jaren echter is een georganiseerde en steeds groeiende samenwerking ontstaan.

1. Sinds enkele jaren bestaat de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland (VGN). In didaktische zaken werkt deze met de Paedagogische Centra samen.
2. Deze samenwerking krijgt gestalte in een gezamenlijke organisatiecommissie voor geschiedenisdidaktiek, die zowel met het bestuur van de VGN als met de drie Paedagogische Centra nauw samenwerkt.
3. De didaktiekcommissie organiseert jaarlijks een drukbezochte didaktiekconferentie te Oosterbeek. In 1961 werd deze door honderd, in 1962 door

160 leraren bezocht (de conferentie van 1962 moest zelfs tweemaal worden gehouden). Hier bespreken de deelnemers telkens een van de facetten van hun vak, in de vorm van onderlinge discussie (bijv. de behandeling van de Renaissance, van de eigentijdse geschiedenis, het eindexamen).

4. De didaktiekcommissie heeft verder een aantal werkgroepen opgericht, verspreid over het hele land, waarin geschiedenisleraren didaktische onderwerpen bespreken; de commissie geeft leiding hieraan, o.a. door een jaarlijkse conferentie van groepssecretarissen, en stelt materiaal ter bestudering beschikbaar.
5. De didaktiekcommissie is in 1962 begonnen met samenkomsten van didaktiekdocenten te organiseren.

VII. Het streven naar verbetering van de informatie der leraren inzake de vorderingen van de geschiedeniswetenschap

1. De VGN geeft de periodiek "Kleio" uit, waarin informatie als boven bedoeld verstrekt wordt en waarin opgave van moderne literatuur gedaan wordt. Deze periodiek is, mede door haar geringe omvang, zeker niet boven elke kritiek verheven, maar het bestuur van de VGN werkt plannen uit voor een zeer grondige verbetering.
2. Er is een begin gemaakt met de z.g. post-academiale vorming. Een speciale VGN-commissie organiseert lezingen van hoogleraren voor leraren. Deze commissie heeft in 1962 te Oosterbeek een conferentie voor post-academiale vorming gehouden.
3. Enkele scholen kennen portefeuilles met historische bladen, ter beschikking van de geschiedenisleraren.

Namens de docenten in de didaktiek der Geschiedenis aan de Nederlandse universiteiten en middelbare opleidingen.

J.A.J. Jousma,
Zwolsestraat 407, 's-Gravenhage.

P. Fontaine,
Joh.Ramaerstraat 9h, Amsterdam.

* * *

De Nijmeegse Historische Studentenkring "Dr. Huybers" vierde van 16 - 18 mei jl. haar zesde lustrum. Het programma van het wetenschappelijke gedeelte was gewijd aan: "de waarde van de moderne publiciteitsmedia voor de documentatie van het jongste verleden en het heden".